

A számítógépek felépítése 1.: A Neumann-elvű számítógép

Markó Tamás
PTE TTK, 2003

2003.07.11.

Markó Tamás, PTE TTK

1

Vázlat

- Irodalom: J. L. Hennessy, D. A. Patterson: *Computer Organization and Design*
- Vázlat:
  - alapelvek
  - utasításslámláló
  - regiszter
  - regiszter-fájl
  - relatív címzés
  - blokkvázlat
  - utasításkészlet
  - végrehajtási ciklus
  - összeadás
  - betöltés
  - összehasonlítás és ugrás
  - példaprogram

2003.07.11.

Markó Tamás, PTE TTK

2

Neumann János (1903-57)

- Külföldi irodalomban: John von Neumann
- Matematikus
  - a játékelmélet megalapítója
  - halmazelmélet
  - algebra
  - funkcionálanalízis
- Az USA-ban a hidrogénbomba előállításán dolgozik
- Vezető szerepe van a számítógépek elméletének kidolgozásában

2003.07.11.

Markó Tamás, PTE TTK

3

A Neumann-elvű számítógép (1945)

- Alkatrészei: vezérmű, számológómű, tár, adatbeviteli és -kiviteli egység
- Általános célú, a működését vezérlő program kicserélhető
- Matematikai és logikai műveletek elvégzésére is képes
- Egyszerre mindig csak egy utasítást hajt végre
- A kiindulási adatok, a programok és az eredmények egy közös tárban vannak
- A tár azonos méretű rekeszekből áll, mindegyik rekesz egy sorszámmal (a címével) azonosítható
- A program egymás után következő utasításai a tár egymás után következő rekeszeiben vannak
- Van egy utasításslámláló, ami mindig a soron következő utasítás címét tartalmazza
- Van vezérlésátadó utasítás, amivel a program soros végrehajtásától el lehet térni

2003.07.11.

Markó Tamás, PTE TTK

4

Kiegészítés az alapelvekhez 1.

- Szószervezésű memória (az eredeti elképzelés): bármelyik memóriarekesz tartalmazhat
  - egy adatot (pl. egy számot)
  - vagy egy utasítást
- Bájtszervezésű memória (a jelenlegi általános megoldás):
  - a rekeszek egy bájtosak
  - egy adat és egy utasítás több (nem mindig azonos számú) rekeszt is elfoglalhat
  - az egymás után végrehajtandó utasítások még mindig folytonosan vannak a memóriában

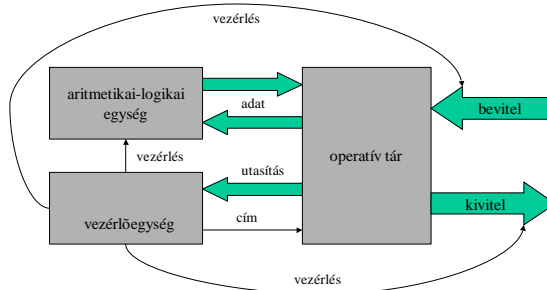
5

Kiegészítés az alapelvekhez 2.

- Processzor (CPU, Central Processing Unit):
  - számológómű (aritmetikai-logikai egység, Arithmetic-Logic Unit, ALU)
  - vezérmű (vezérlő egység, Control Unit, CU)
  - regiszterek (gyors tárolóhelyek)
- Az utasításslámláló megvalósítása: egy regiszter a processzorban (PC, Program Counter),
- Egy utasítás végrehajtása három szakaszra bontható:
  - az operandusok beolvasása a memóriából a processzor regisztereibe
  - egy művelet elvégzése ezeken az operanduszokon
  - az eredmény kiírása a memóriába

6

A számítógép blokkvázlata 1.

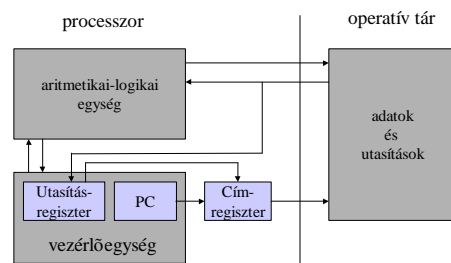

2003.07.11.

Markó Tamás, PTE TTK

7

A számítógép blokkvázlata 2.

2003.07.11.

Markó Tamás, PTE TTK

8

Az utasításszámláló

Hogyan lehet meghatározni a következő végrehajtandó utasítás címét?

1. lehetőség: benne van ez is az utasításban

Az utasítás alakja így:

{Művelet (Cím_{op1}, Cím_{op2}, Cím_{eredm}), Cím_{köv.ut.}}

Probléma: sok felesleges információ, mert nagyon gyakran a következő címen van a következő utasítás: Cím_{köv.ut.} = Cím_{akt.ut.} + 1

Megoldás: a 2. lehetőség

2. lehetőség: utasításszámláló, aminek a tartalma az utasítás beolvasása után automatikusan eggyel növekszik

Probléma: és ha mégsem a következő címen lévő utasítás kell?

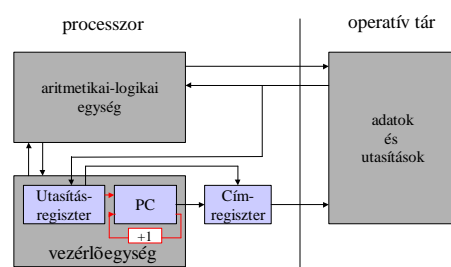
Megoldás: speciális utasítások a PC tartalmának átírására (ugró utasítás, JUMP)

2003.07.11.

Markó Tamás, PTE TTK

9

Számítógép utasításszámlálójával

2003.07.11.

Markó Tamás, PTE TTK

10

A regiszterek

A tények:

1. A memória kb. tízszer lassabb, mint a processzor
2. A processzor és a memória közötti interfész (adatátviteli lehetőség) drága, ezért „karcsú”: általában 1 szó / hozzáférés
3. A tipikus műveletekben három tényező vesz részt:
Eredmény := Tényező₁ Műv Tényező₂

A megoldás:

- a processzornak van belső puffertárolója: a regiszterek
- a processzor a műveleteket a regiszterek tartalmával végzi
- kivételek:
  - load (adott memóriarekesz tartalmának betöltése egy regiszterbe)
  - store (egy regiszter tartalmának tárolása adott memóriarekeszbe)

Az ilyenfajta számítógépeket **load-store** architektúrájának hívják.

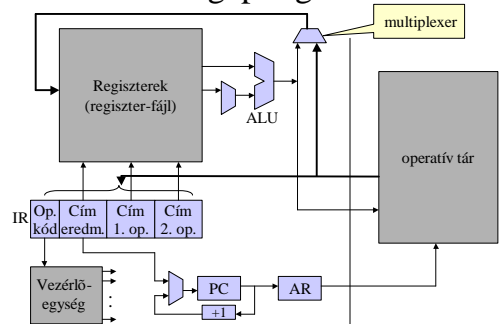
Nem minden számítógép **load-store** architektúrájú (pl. a Pentium sem), de minden modern processzornak vannak regiszterei.

2003.07.11.

Markó Tamás, PTE TTK

11

Számítógép regiszterekkel

2003.07.11.

Markó Tamás, PTE TTK

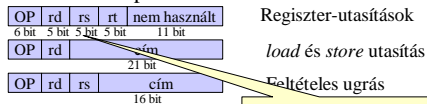
12

Az abszolút címzés problémája

Feltételezések:

- a szóhossz (a memóriarekeszek hossza) 32 bit
- 64 különböző utasítás? a művelet kódja 6 bites
- 32 regiszter? egy regiszter címe 5 bites

Az utasítások felépítése:

Regiszter-utasítások

load és store utasítás

Feltételes ugrás

Probléma:

A 21 bites címrészen csak 2^{21} (2M), a 16 bites címrészen csak 2^{16} (64k) memóriarekesz címezhető

2003.07.11.

Markó Tamás, PTE TTK

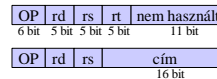
13

A relatív címzés bevezetése

Az alapötlet: a memóriában lévő operandusz címét úgy számítjuk ki:

$$\langle \text{memóriacím} \rangle := \langle \text{egy regiszter tartalma} \rangle + \langle \text{az utasításban megadott cím} \rangle$$

Így - mivel a regiszterek 32 bitesek - mindig 32 bites címet kapunk, 4G db memóriarekesz címezhető közvetlenül

Regiszter-utasítások

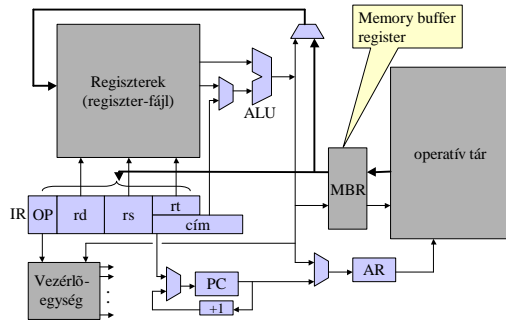
load / store utasítás és feltételes ugrás

2003.07.11.

Markó Tamás, PTE TTK

14

Egy egyszerű számítógép felépítése

2003.07.11.

Markó Tamás, PTE TTK

15

Egy egyszerű gép utasításkészlete

Kategória	Művelet	Utasítás	Jelentése
aritmetikai	add	add rd, rs, rt	$R[rd] := R[rs] + R[rt]$
	sub	sub rd, rs, rt	$R[rd] := R[rs] - R[rt]$
adatmozgató	load	load rd, rs, addr	$R[rd] := MM[R[rs] + \text{addr}]$
	store	store rd, rs, addr	$MM[R[rs] + \text{addr}] := R[rd]$
feltételes ugrás	beq	beq rd, rs, addr	ha $R[rd] = R[rs]$, $PC := \text{addr}$
	bne	bne rd, rs, addr	ha $R[rd] \neq R[rs]$, $PC := \text{addr}$

Jelmagyarázat:

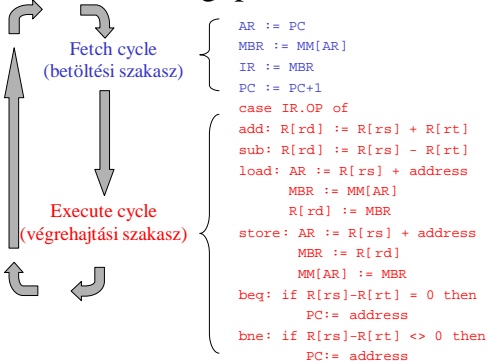
rd, rs, rt: egy-egy regiszter címe
 rd: destination, célregiszter (eredmény)
 rs: source, forrásregiszter (kiindulási adat)
 rt: a másik forrásregiszter
 R[n]: az n-edik regiszter
 MM[n]: az n-edik memóriarekesz
 PC: utasítászámáláló (Program Counter)

2003.07.11.

Markó Tamás, PTE TTK

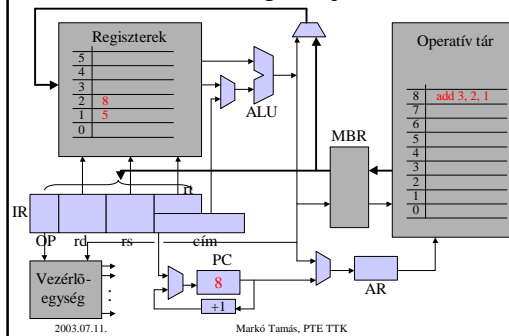
16

A számítógép működési ciklusa

17

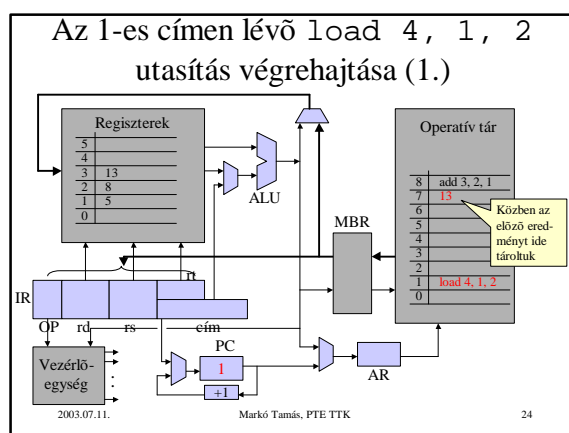
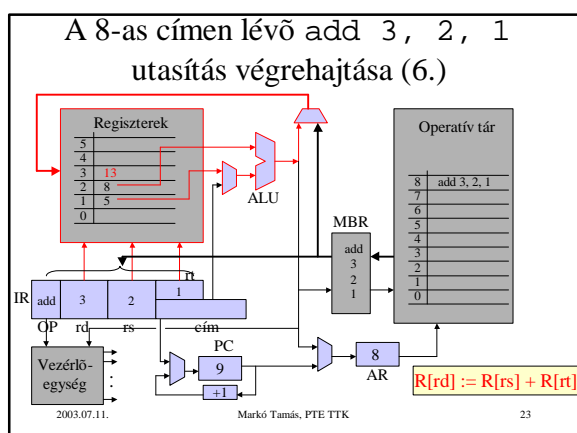
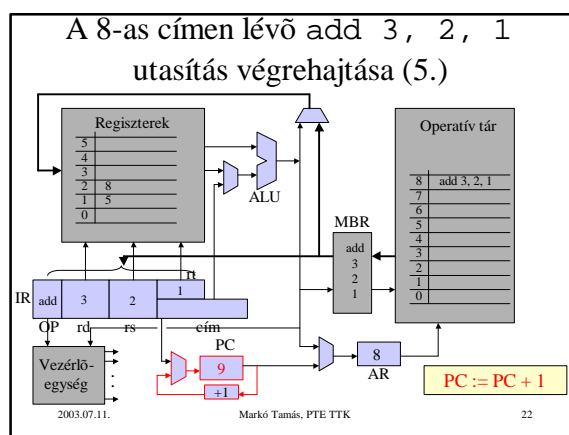
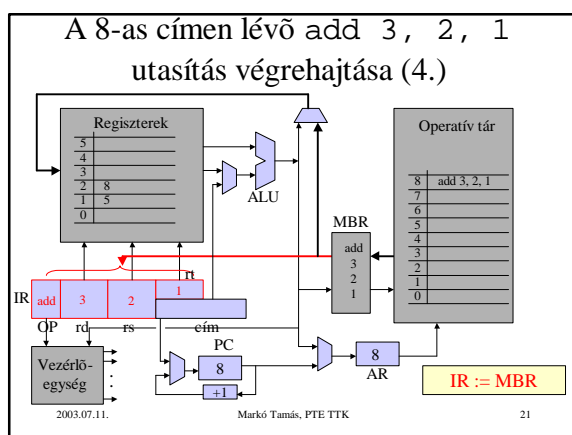
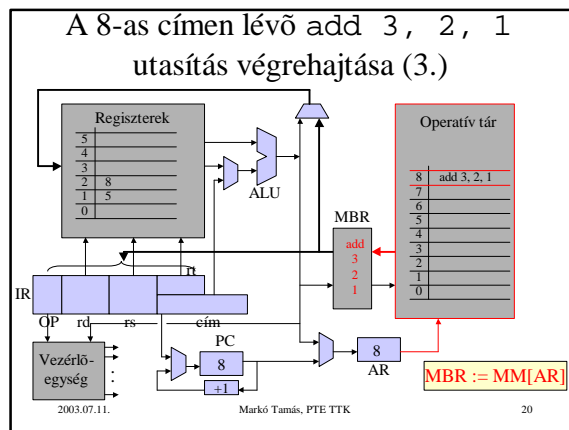
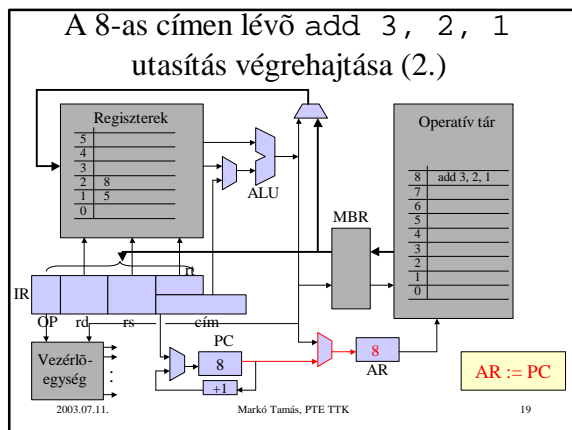
A 8-as címen lévő add 3, 2, 1 utasítás végrehajtása (1.)

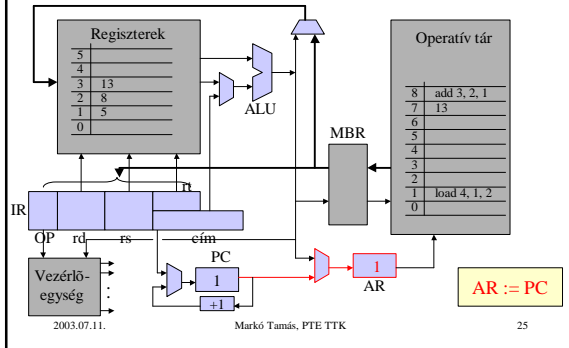
2003.07.11.

Markó Tamás, PTE TTK

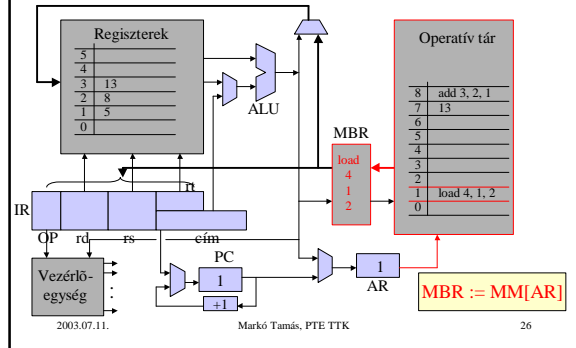
18

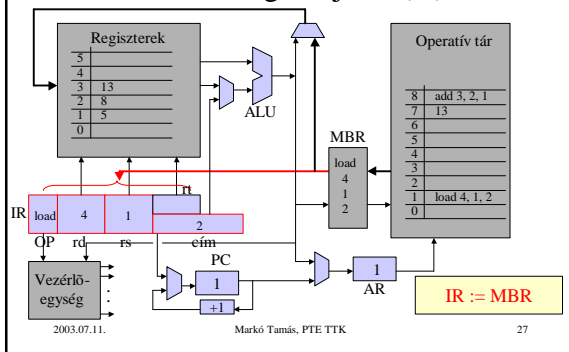
Az 1-es címen lévő load 4, 1, 2 utasítás végrehajtása (2.)

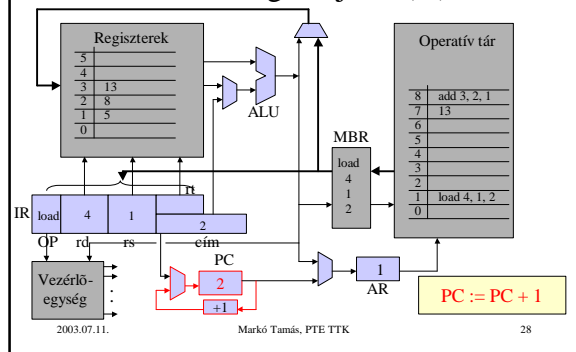
Az 1-es címen lévő load 4, 1, 2 utasítás végrehajtása (3.)

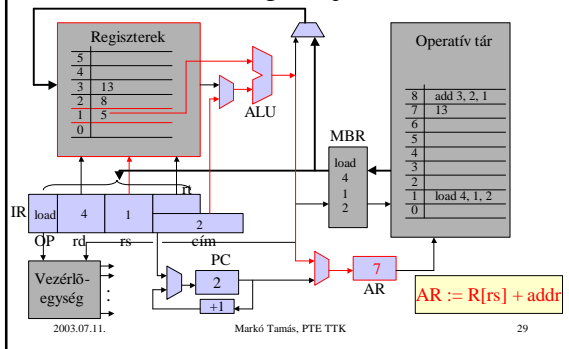
Az 1-es címen lévő load 4, 1, 2 utasítás végrehajtása (4.)

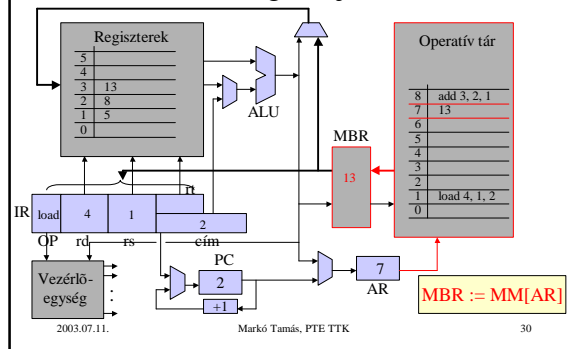
Az 1-es címen lévő load 4, 1, 2 utasítás végrehajtása (5.)

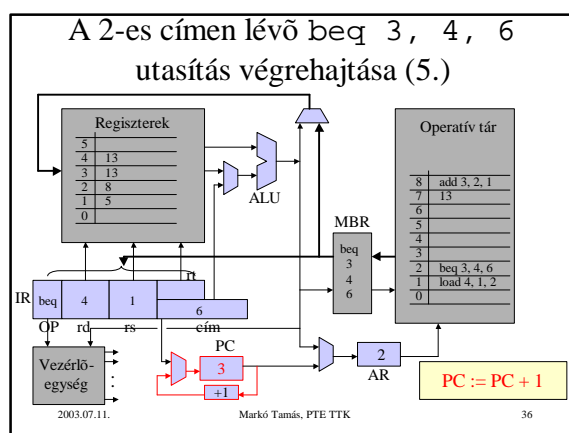
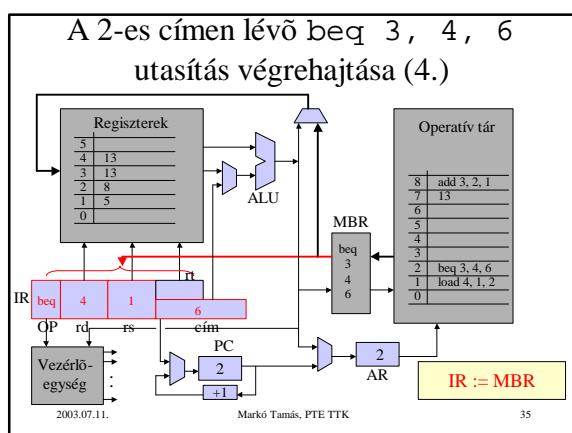
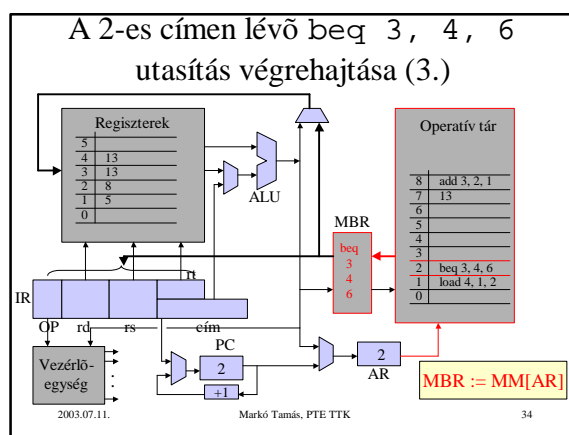
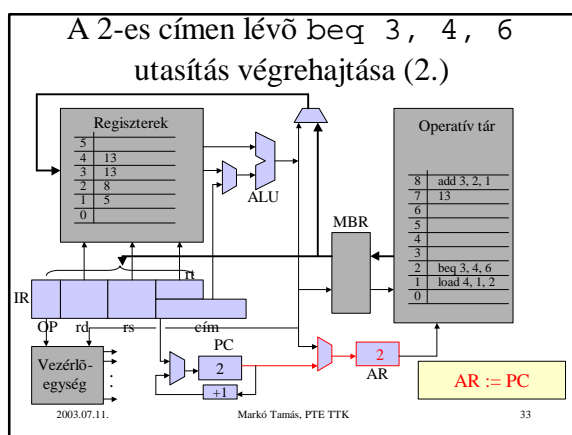
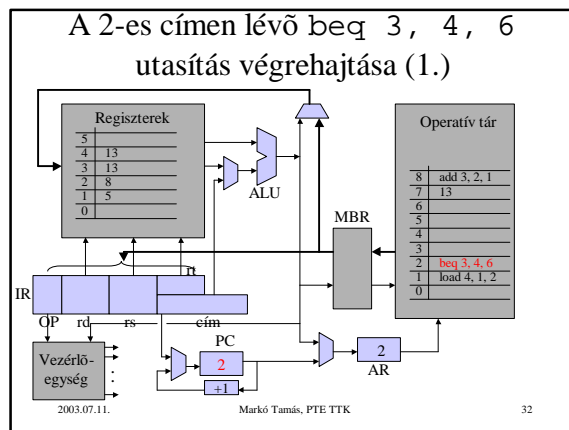
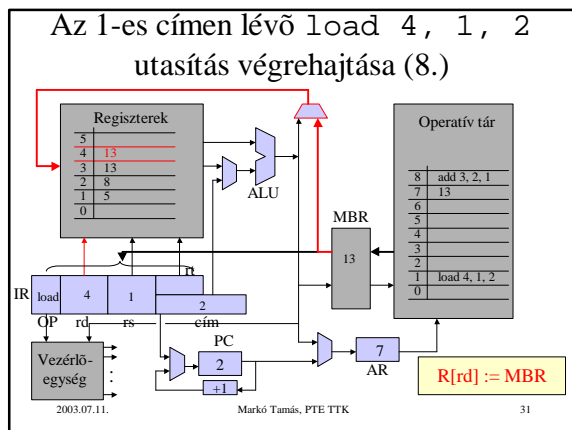

Az 1-es címen lévő load 4, 1, 2 utasítás végrehajtása (6.)

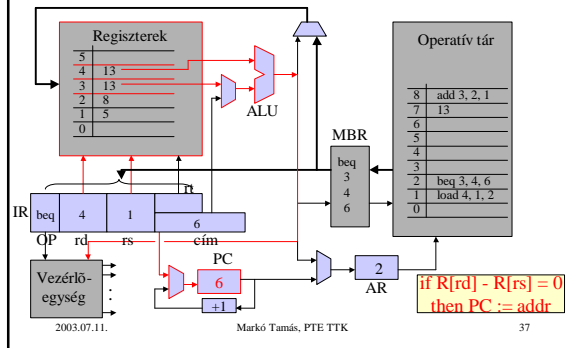

Az 1-es címen lévő load 4, 1, 2 utasítás végrehajtása (7.)

A 2-es címen lévő beq 3, 4, 6 utasítás végrehajtása (6.)

Példaprogram (1.)

Az elvégzendő számítás (Pascalban leírva):

```
for i := 1 to 10 do
  a[i] := a[i] * a[i+1]
```

Feltételezések:

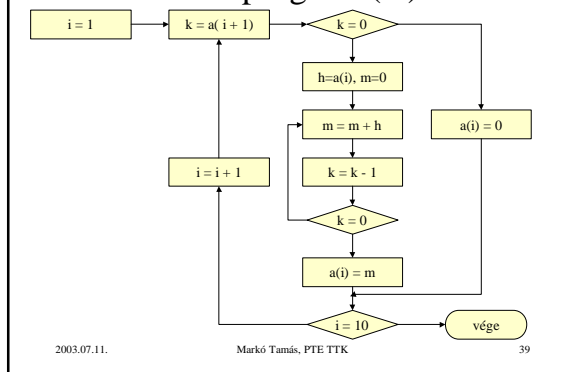
- a számítógép nem tud szorozni, ezért az $a[i]$ tartalmát $a[i+1]$ -szer összeadjuk
- szükségünk van a 0, 1 és 10 konstansokra, ezeket a 100, 101 és 102-es memóriarekeszekbe töltjük
- mivel gyakran használjuk őket, bemásoljuk őket a számolás megkezdése előtt a 0, 1, 2-es regiszterbe
- az $a[1] \dots a[11]$ értékek a 200 .. 210-es memóriarekeszekben vannak
- kezdetben minden regiszter a 0 értéket tartalmazza

2003.07.11.

Markó Tamás, PTE TTK

38

Példaprogram (2.)

Példaprogram (3.)

for i:=1 to 10 do a[i] := a[i] * a[i+1]

```
1. ld 1,0,101 R[1]:=1
2. ld 2,0,102 R[2]:=10
3. add 3,0,1 R[3]:=1 a ciklusváltozó inicializálása
4. ld 5,3,200 R[5]:=a(i+1) cím = (R[3])+200 = 201
5. beq 5,0,15 R[5]:=0? speciális eset figyelése
6. ld 6,3,199 R[6]:=a(i)
7. add 7,0,0 R[7]:=0 az összeadás gyorsabb, mint ld 7,0,100
8. add 7,7,6 R[7]:=R[7]+a(i) R[7]-et akkumulátorként használjuk
9. sub 5,5,1 R[5]:=a(i+1)-1
10. bne 5,0,8 ugrás a 8-as címre: a[i]-t a[i+1]-szer adjuk össze
11. sto 7,3,199 a[i]:=a[i]*a[i+1]
12. beq 3,2,17 a ciklus végére értünk-e
13. add 3,3,1 a ciklusváltozó növelése
14. bne 1,2,4 feltétlen ugrás a 4-es címre (R[1] ? R[2])
15. sto 0,3,199 a[i]:=0
16. bne 1,2,12 feltétlen ugrás a 12-es címre
```

2003.07.11.

Markó Tamás, PTE TTK

40